

„Több, mint zene” – Ideológiák a magyar pop-rock mögött

Havasréti József: *Csak a zene? Műfajok, stílusok, ideológiák a magyar pop-rock zene történetében*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár 2024. 171 oldal

Havasréti József *Csak a zene? Műfajok, stílusok, ideológiák a magyar pop-rock zene történetében* című könyve 2024-ben jelent meg Kolozsváron, az Erdélyi Múzeum-Egyesület *Letöltés* sorozatának 17. köteteként. A kötet a szerző által 2003 és 2023 között írt, a magyar pop-/rockzene történetével kapcsolatos írásait gyűjti össze, melyeket helyenként átdolgozva, frissített formában közöl. A tanulmányok az államszocializmus korának popzenei mozgásainak bemutatására fókuszálnak. A kötet öt részből áll, melyekben kronologikusan jelennek meg az említett korszakban nagy népszerűségnek örvendő zenei műfajok, ideológiák és együttesek.

Az *Anna Frank és a Nagy Testvér* című fejezetben a magyarországi art punk stílus kezdeteit ismerhetjük meg, valamint ezen keresztül a Spions és az URH zenekarokat. Ahogyan a szerző megállapítja „... a punk nem más, mint a századforduló izmusainak reinkarnációja a rockzene köntösében” (9). A magyar punk a hetvenes évek második felétől, illetve a hetvenes–nyolcvanas évek fordulójától többféle formában bontakozott ki. Legfontosabb előzményének a rövid időszakot megélt Spions együttest tekintik, amelynek munkásságát a szerző részletesen ismerteti. Az együttes a Kádár-korszak elnyomó rendszerével szemben, mint egy

zenei *politikai párt* próbált meg fellépni. Botrányos szövegű zeneszámaikban a korszakot meghatározó olyan motívumok jelennek meg, mint a totalitárius állam, háború, alávetettség, erőszak, elnyomás, kísértetesség, a zsidók bántalmazása. Ezeket a motívumokat örökíti tovább az URH együttes is a Spions folytatásaként.

Az *Időablók* című fejezet középpontjában a space rock irányzat áll. Habár az irányzat különös karriert futott be Magyarországon, és az Omega együttes számított az egyik legsikeresebb magyar újrockzenekarnak Nyugat-Európában (is), hazai története mégis feldolgozatlan. A space rock a progresszív rockzene és a pszichedelikus rock keresztmetszetében helyezhető el, de hangzáselemei és motívumai felfedezhetőek a jazz, diszkó, funk és hiphop zenében is. A műfaj a technológiai fejlődések jelölője, mivel teljesen áthatja az elektronikus hangszerek, főként a szintetizátorok hangzásvilága és az akkoriban nagy szenzációnak számító újrutatásokból építkező motívumok használata. A zeneszövegek tele vannak utópikus/disztópikus elemekkel, mint például a földön kívüli lények, az újrutatás, a környezetszennyezés, az elgépiesedés. A kompozíciók hőse rendszerint az *Utazó* figurája, aki lehet felfedező tudós, kalandor

Laczkó Mónika (2002) – mesterképzős hallgató, Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, *monika.laczkó@stud.ubbcluj.ro*

<https://doi.org/10.36373/em-2025-3-19>

vagy a világűrben bolyongó politikai száműzött. Bár a szerző megjegyzi, hogy a dalszövegek meglehetősen sablonosak és rutinból íródtak, mégis kísérletet tesz az elemzésükre, melyet kultúratudományi megközelítéssel végez, különös tekintettel azok műfaji sajátosságaira, ideológiai vonatkozásaira és intertextuális kapcsolataira. Értelmezéseit mindig a társadalmi és történeti kontextus figyelembevételével végzi. Elsőként a Fonográf együttes *FG-4* albumát veszi górcső alá, amely a hazai újrock első jelentős állomásának számított. Az album egy sci-fi-témát dolgoz fel, melyben a Földre érkezik egy természettudományos munkákat végző Utazó, aki rádöbben, hogy az ember milyen apró és jelentéktelen a végtelen világűrhez képest. Emellett foglalkozik az Omega három, az *Időrabló*, *Csillagok útján*, *Gammapolis* space rock-albumaival. Ez utóbbiban is egy Utazó kerül a középpontba, aki hazájától elszakadva, örökre száműzöttként tűnik fel. Érdekebbé teszi az elemzéseket, hogy Havasréti a szövegek mellett a három album borítógrafikáit is bemutatja, így segítve az olvasót, hogy jobban megértse a műfaj világának komponenseit. Röviden a Mini együttest is megemlíti, akik az afroamerikai zene, elsősorban a jazz rock és a jazz funk hangzásvilágához közelítettek, valamint a space rock-tematika és az afroamerikai hangzásvilág egybeolvasztására törekedtek.

Látható tehát, hogy a magyar újrockban zenei hangzásvilágok, illetve ideológiák keverednek a sciene-fiction-kultúrából vett motívumokkal. A kozmikus utazók, csavargók, száműzöttek a Kádár-korszak valóságos disszidenseit, száműzötteit juttatják eszünkbe, akiket a rendszer kilökött magából.

A „*Csak a zene...*” című fejezet a funk történetét vizsgálja Magyarországon. A funk meghatározása az alműfajok és határterületek változatossága miatt nem könnyű. Emellett az is tovább nehezíti, hogy nemcsak egy zenei irányzat, hanem sajátos életstílusnak, életfilozófiának, életérzésnek is tekinthető.

Testközpontú, szexuálisan orientált tánczene, melyhez társítható a „funkiness” életérzés és életstílus, melyet életöröm, lazaság, extravagáns külső megjelenés jellemez. Így tetten érhető az előadók öltözködésében, hajviseletében, színpadi megjelenésében is.

A funkzene jelenléte Magyarországon eddig nem került a vizsgálatok középpontjába, mivel nem lehetett sem politikai, sem kulturális jelentésekkel felruházni. Nem húzódtak meg mögötte olyan ideológiai tartalmak, identitáspolitikai törekvések, mint az afroamerikai művészek alkotásaiban. A magyar értelmiség figyelme inkább az általa progresszívnek tartott műfajok felé irányult. A funk a diszkózenével összefonódva a táncparkett zenéjének számított, így többen is elutasították. Viszont fontos szempont az is, hogy a magyar popzene fogadtatása nagyon szövegcentrikus volt a fiatal értelmiség körében. Politikai, költői üzeneteket kerestek a dalokban, de a funkzeneszövegekben ilyeneket nem találtak. A kötetben a szerző sorra veszi a funkműfajában alkotó magyar együtteseket, mint a Skorpió, a Bergendy és a Locomotiv GT. Ők kerültek a népszerű hard rock-sémákat, és megvolt bennük a *funkiness*-lazaság, amely az afroamerikai előadókat jellemezte. Igyekeztek a *fehér* rock hatása alatt álló magyar zenevilágot kitágítani afroamerikai műfajokkal.

A funk-soul terjedését segítő diszkóláz hatására sokáig stigmatizálták a tánczenét, és ezen keresztül a funkot is. A magyar rockrajongók ellenségesen viszonyultak a diszkóhoz, és manipulatív, csillogó semmitmondásnak tartották. Míg a rock and roll a hatalom ellenállásába ütközött, így sajátos kulturális ellendiskurzus terepévé alakulhatott át, a diszkó, ideológiai semlegessége miatt egyre nagyobb támogatottságra tett szert a hatalom részéről. A diszkó a rendszerkonform ifjúsági kultúra jelképévé vált. Tehát a funk elemeit tartalmazó

zenének fő célja a szórakoztatás, és nem politikai üzenetek közlése volt.

A *Kisajátítás vagy újralközelítés?* fejezetben a P. Mobil együttes *És?* című feldolgozásalbumát vizsgálja meg a szerző. Elgondolkodtató fejtegetéssel indít körüljárva a feldolgozáskultúra dilemmáit. Számtalanszor feltehető az a kérdés a zenehallgatókban, hogy egy feldolgozást mennyire lehet eredeti, önálló alkotásnak tekinteni. Havasréti amellet foglalt állást, hogy a feldolgozás új és önálló produkció, mely élettel, friss energiával tölti fel az eredeti verziót.

Az *És?* című feldolgozásalbum bemutatását megelőzi az együttesé azért, hogy könnyebben megértsük a zeneszámok kiválasztásának motivációját. A P. Mobil zenekar a nemzeti rock megalapítója, valamint ma is aktív részese, mely biztosítja a hírnevüket mind a saját, mind a fiatalabb generáció körében. Az album tizenegy dala teljes mértékben visszaadja a hard rockos P. Mobil-hangzást, a *Nélküled* és a népdalfeldolgozások a nemzeti rock regiszteréhez kötődnek, de megjelennek parodisztikus, humorral telített zeneátdolgozások is.

Az *És?* fő célja a magyar rockkánon elemeinek és határainak felépítése, valamint a P. Mobil elhelyezése ebben a kánonban. Emellett a feldolgozásokon keresztül emléket állít a rockzene nagy legendáinak is.

A *Megőrzés, kultusz, emlékezet* című zárófejezet több tematikát érint. Beszámol arról, hogy miként lehetetlenítette el a kommunista hatalom a számára ellenségesnek tűnő rockegyütteseket, hogyan tiltotta meg alkotásaiknak kiadását. Emellett az újrakiadások jelentőségéről is beszél. Végezetül pedig a kultuszképzés és az emlékezet jelenségét járja körül, ismertette a kultuszt meghatározó rituálékat, elemeket.

A *Csak a zene?* elolvasása után kijelenthetjük, hogy a kötet nemcsak a zenéről, hanem annál sokkal többről szól: a zenei műfajok fejlődésén túl a társadalmi és kulturális összefüggéseket is feltárja, és sikerül olyan olvasmányos alkotássá válnia, mely egyedülálló módon vizsgálja a pop-rock zenét az államszocializmus korában.

LACZKÓ MÓNICA